

2013 m. Nr.3. LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ ASOCIACIJOS INFORMACINIS LEIDINYS

Leidžiamas nuo 1989 metų

LŽTA ATSTOVAUJA:

Tarptautinei Žmogaus Teisių
Gynimo Federacijų Lygai
FIDH (būstinė Paryžiuje)
www.fidh.org

Europos Žmogaus Teisių
Asociacijai
AEDH (būstinė Paryžiuje)
www.eu.org

Tarptautinei Helsinkio
Žmogaus Teisių Federacijai
IHF (reformuojama)
www.ihf-hr.org

Asociacijos steigėjai:

Egidijus BIČKAUSKAS
(teisininkas, Kovo -11-tosios Akto signataras)

Vytautas BUDNIKAS
(“Pozicijos” vyr. redaktorius)

Antanas BURACAS
(LMA akademikas)

Stasys BUŠKEVIČIUS
(politikas)

Arimantas DUMČIUS
(habil. dr., profesorius, LR Seimo narys)

Stanislovas DOBROVOLSKIS
(kunigas, vienuolis)

Bronius GENZELIS
(profesorius, Kovo11-tosios Akto signataras)

Romas GUDAITIS
(rašytojas, Kovo11-tosios Akto signataras)

Egidijus KLUMBYS
(gydytojas, Kovo11-tosios Akto signataras,
LR Seimo narys)

Bronius KUTAVIČIUS
(kompozitorius)

Justinas MARCINKEVIČIUS
(rašytojas, poetas)

Vytautas MARTINKUS
(rašytojas)

Algimantas NASVYTIS
(architektas)

Kęstutis LAPINSKAS
(LR Konstitucinio Teismo pirmininkas 2008-
2011 metais, Kovo11-tosios Akto signataras)

Juozas OLEKAS
(gydytojas, LR Seimo narys)

Viktoras PETKUS
(Lietuvos Helsinkio grupės steigėjas)

Juras POŽELA
(akademikas)

Pranas RACIŪNAS
(kunigas, vienuolis)

Kazimieras UOKA
(Kovo -11-tosios Akto signataras)

Stasys UOSIS
(habil. dr., profesorius)

**Kreipimasis dėl minties, pažiūrų,
įsitikinimų ir asociacijų laisvės12 p.**

**M. Gurskas. Ar suvokiame socialinių
viešųjų įmonių naudą8 p.**

Valdžia ir visuomenė.....9 p.

**R.Senavaitienė. Kur kviečia NVO
programa Lietuvoje? 10 p.**

ŽMOGAUS TEISĖS AR LYČIŲ IDEOLOGIJA?

Birželio pradžioje LR Vyriausybė pritarė, o Užsienio reikalų ministerija pasirašė prieštarigai visuomenės vertinamą Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir šalinimo (toliau – Konvencija). Ją 2011 metais Stambule priėmė Europos Tarybos Ministrų Taryba, todėl ji vadinama Stambulo konvencija.

Kai kurie valdžios atstovai šiam Vyriausybės žingsniui nepritarė. LR Aplinkos ministras Valentinas Mazuronis teigė nežinąs, kaip ratifikavus minėtą konvenciją Lietuvoje gali atsirasti penkios lytys? Jo nuomone, jų tėra dvi, o socialinės lytys - išgalvotas ir „gamtos sukurtų dalykų pervardinimas, performinimas yra nereikalingas“¹

Kiek anksčiau Lietuvos vyskupai kreipimesi į valdžios atstovus ragino nesukbėti. Dvasininkų nuomone, kova su smurtu prieš moteris ir kitus asmenis yra kilnus bei remtinas siekis. Bet minėta Konvencija, deklaruodama teisėtus tikslus, remiasi ideologizuotu požiūriu į lytį kaip į socialinį konstrukta, nesutampantį su žmogaus biologine prigimtimi. Pasirašiusi ir ratifikavusi Konvenciją, Lietuva būtų priversta tokia lyties samprata įtvirtinti teisinėje sistemoje. Būtų privaloma visų formaliojo švietimo lygių ugdymo programas papildyti mokymo medžiaga apie nestereotipinius lyčių vaidmenis, kurie gali reikšti ir homoseksualumą bei transseksualumą. „Bandymas sieti kilnų smurto užkardymo tikslą su nuostatų, kurios svetimos tiek Lietuvos švietimo sistemai, tiek daugelio tėvų moralinėms vertybėms, diegimu sukuria precedentą, keliantį pagrįstą nerimą.“²

Didėjant visuomenės spaudimui LR Socialinės apsaugos ir darbo ministeri-

¹ <http://lzinius.lt/lzinius/Lietuvoje/vyriausybe-pritare-nauja-lyties-samprata-itvirtinanciai-konvencijai/157088>

² <http://lvk.lcn.lt/naujienos/199>

ja dar birželio mėn. skubiai sukviētė nevyriausybinų organizacijų pasitarimą šiam dokumentui aptarti. Tiesa, tartis nebuvo dėl ko, nes Konvencija jau pasirašyta. Beliko konstatuoti, kad daugelis nevyriausybinių organizacijų anksčiau yra siūliusios minėtai Ministerijai, Vyriausybei ir Prezidentei susilaikyti nuo šios Konvencijos pasirašymo.

Žiniasklaidai Vyriausybės vadovas ir Užsienio reikalų ministras patikino, kad Konvencijos nuostatos bus taikomos tik vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintais principais ir normomis. Tarptautinė teisė suteikia galimybę valstybei vienašaliu pareiškimu patikslinti vienos ar kitos Konvencijos nuostatos turinį, taigi minėta Konvencija nepažeidžia LR Konstitucijos ir neturi destruktivos įtakos valstybės teisei sistemai.

Lietuvos žmogaus teisių asociacija (LŽTA), iš principo palaikydama visas iniciatyvas, kuriomis siekiama užkirsti smurtą žmonių santykiuose, apžvelgusi Konvencijos nuostatas bei jų taikymo Lietuvos Respublikoje galimybes, konstatuoja pokyčius, kuriuos patirs valstybės teisinė sistema, ratifikavus šią konvenciją.

Dėl lyčių diskriminacijos LR teisės aktuose

Svarbu pažymėti, kad minėta Stambulo Konvencija yra savotiška tąsa Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (JT CEDAW), kurią Lietuva ratifikavo 1994 m. Pastarąją papildant 2000 - aisais mūsų valstybė pasirašė fakultatyvinį protokolą, kuris suteikia asmenims ir jų grupėms teisę į peticiją. Šios konvencijos pagrindu buvo atlikti atitinkami pakeitimai Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisės aktuose. JT CEDAW komitetui suteikta teisė savarankiškai inicijuoti tyrimus dėl galimų diskriminacijos prieš moteris atvejų konkrečiose šalyse. Kadangi Lietuvos atžvilgiu jokių tyrimų nebuvo, darytina išvada, kad mūsų šalies teisės aktai atitinka tarptautinės teisės normas.

Kita vertus, turime pripažinti, kad pats Stambulo Konvencijos pasirašymo faktas patvirtina, jog valstybės nacionalinės teisės aktai diskriminuoja moteris. Šiuo požiūriu svarbu sutarti, jog kalbame ne apie faktinį smurtą prieš moteris ir kasdieninius jų teisių pažeidėjimus (jų buvo, yra ir bus), o apie Lietuvos valstybės teisinę bazę - Konstituciją, LR Baudžiamąjį, Civilinį, Administracinių teisės pažeidimų kodeksus bei kitus teisės aktus. Taigi pasirašydami minėtą konvenciją a priori pripažinome, kad nacionalinius teisės aktus būtina keisti, nors preliminari jų apžvalga leidžia įsitikinti, kad piliečių laisvė ir lygybė prieš įstatymus, nepriklausomai nuo lyties ar lytinės orientacijos, yra įtvirtintos visuose pagrindiniuose LR teisės aktuose. Pvz., Konstitucijos 29 straipsnis nustato, kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“, kad „žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“.³

Piliečių nediskriminavimo, laisvės ir lygybės principas įtvirtintas ir kituose Konstitucijos straipsniuose: „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Sutuoktinių teisės šeimoje yra lygios (38 str.); „piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“ (33 str.); „minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma“ (26 str.); „žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti“ (25 str.); „kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“ (48 str.).

Taigi Konstitucijoje nėra jokių asmens ar bet kurios žmonių grupės diskriminavimo nuostatų, taip pat ir dėl žmogaus lyties ar seksualinės orientacijos.

LR Baudžiamasis, Civilinis ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksai netgi nustato atsakomybę už diskriminaciją. Pvz., Baudžiamojo kodekso (BK) 169 str. nustato bausmę už diskriminavimą dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės. BK 170 str. 1 dalis – „už tikslą platinti, gaminti, įsigyti, siųsti, gabenti, laikyti dalykus, kuriuose tyčiojasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, įsitikinimų ar pažiūrų arba kurstoma smurtauti, fiziškai susidoroti su tokia žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu“. BK 170 str. 2 dalis nustato atsakomybę tam, kas viešai tyčiojasi, niekina, skatina neapykantą ar kursto diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties ir seksualinės orientacijos. Konkreti atsakomybė už diskriminavimą dėl lyties ir seksualinės orientacijos nustatyta ir BK 170¹ straipsnyje. Beje, BK 60 str.1 d. 12 p. nusikalstama veika, padaryta dėl neapykantos asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos yra priskiriama prie sunkinančių aplinkybių. Baudžiamojo kodekso specialioji dalis reglamentuoja nusikaltimus žmogiškumui ir karo nusikaltimus, padarytus dėl lyties ar kitų motyvų (100 str., 103 str.). Baudžiamajame kodekse yra XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui.“ BK kodekso 13, 129, 135, 138, 147, 150, 151¹, 152, 154, 155, 157 straipsniai nustato sankcijas ir bausmes už seksualinį prievartavimą, priekabiavimą, išnaudojimą ir asmens pažeminimą.

Seimas priėmė BK pataisas, pagal kurias dėl 145, 149, 150, 151 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų (dėl smurto artimoje aplinkoje) ikiteisminis tyrimas pradamas be nukentėjusiojo skundo arba jo teisėto atstovo pareiškimo. To paties siekiama ir dėl 148, 152 ir 165 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų (smurto artimoje aplinkoje požymių), analogiškai papildant BPK 409 straipsnį nauja 3 dalimi.

Lygios piliečių teisės taip pat įtvirtintos ir LR Civiliniame kodekse (CK). Jo 3.156 straipsnyje nurodyta, kad tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios, jie turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems.

³ Čia ir toliau tekste išskirta cituojant – V.B.

kusiems tėvams. Šiame kodekse nurodyta, kad santuoka sudaroma laisva vyro ir moters valia. „Bet koks grasinimas, prievarta, apgaulė ar kitokie valios trūkumai yra pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia.“ (CK. 3.13 str.). Kodekse taip pat nurodyta, kad, „už vaiko auklėjimą ir priežiūrą tėvai atsako bendrai ir vienodai „(3.159 str.), kad „vaikui vardas (vardai) suteikiamas tėvų susitarimu, o tėvui ir motinai nesusitarus dėl vaiko vardo, vardas vaikui suteikiamas teismo nutartimi“ (3.166 str.). Analogiškai vienodos teisės tėvams suteikiamos ir sprendžiant dėl vaiko pavardės (3.167 str.), „Tėvas ar motina, pas kurią gyvena vaikas, neturi teisės kliudyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant“ (170 str.).

CK yra įtvirtinta ir santuokų sudarymo laisvė. Jame (3.299 str.) nurodyta, kad „prašymas įregistruoti santuoką netenka galios, jei bent vienas asmenų, padavusių prašymą, nustatytu laiku neatvyksta jos įregistruoti arba prašymą atsiima“. Be to šiuo teisės aktu yra įtvirtintos lygios teisės netgi sugyventiniams - jų bendrai įgytas ir naudojamas turtas dalijamas lygiomis dalimis (3.234 str.).

Administracinių teisės pažeidimų kodekse (ATPK) taip pat nurodoma, kad „administracinio teisės pažeidimo byla nagrinėjama vadovaujantis visų piliečių lygybe prieš įstatymą ir nagrinėjančią bylą organą (pareigūną) nepriklausomai nuo kilmės, socialinės ir turtinės padėties, rasinio ir nacionalinio priklausomumo, lyties, išsilavinimo, kalbos, santykio su religija, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių“ (252 str.).

Lygias piliečių teises bei laisves užtikrina ir bylų nagrinėjimo teismuose procesai, kuriuos reglamentuoja LR Baudžiamojo proceso (LR BPK) ir LR Civilinio proceso (LR CPK) kodeksai bei LR Administracinių bylų teisenos įstatymas (LR ABTĮ). Pvz., LR BPK 6 str. nustato, jog „teisingumas baudžiamosiose bylose vykdomas vadovaujantis principu, kad įstatymui ir teismui visi asmenys lygūs nepaisant kilmės, socialinės ir turtinės padėties, tautybės, rasės, lyties... ir kitų aplinkybių“. Jame toliau nurodoma, kad „draudžiama kam nors teikti privilegijų arba daryti apribojimus dėl... žmogaus asmeninių savybių, socialinės bei turtinės padėties.“

Analogiškai piliečių lygybės principai įtvirtinti ir LR CPK, kurio 6 str. nurodyta, kad „teisingumą civilinėse bylose vykdo tik teismai vadovaudamiesi asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu, nepaisydami jų lyties, rasės, tautybės [...] ir kitų aplinkybių“ LR ABTĮ 6 straipsnis taip pat nurodo, kad „teisingumą administracinėse bylose vykdo tik teismai, vadovaudamiesi visų asmenų lygybe įstatymui ir teismui, nepaisant lyties, rasės, tautybės, [...] ir kitų aplinkybių.“

Valdžios įsipareigojimas perteklinis

Taigi, net ir uoliai ieškodami diskriminacinių nuostatų moterų atžvilgiu pagrindiniuose LR teisės aktuose, jų nerasime. Atvirksčiai, valstybėje prieš diskriminaciją veikia du įstatymai: Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įsta-

tymas. Minėti įstatymai atitinka tarptautinės teisės normas. Abiem įstatymais siekiama įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas moterų ir vyrų lygias teises, drausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, įtvirtinti asmenų lygybę, ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, įsitikinimų ar kitokių skirtingumų pagrindu. Jais taip pat siekiama įgyvendinti Europos Sąjungos teisės ir tarptautinių teisės aktų nuostatas, detalčiai reglamentuojant moterų teises, nustatant atsakomybę už šių teisių pažeidimus. Pvz., Lygių galimybių įstatymo 5 str. reglamentuoja valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų pareigą užtikrinti piliečiams lygias teises ir galimybes visuose teisės aktuose nepaisant lyties ar lytinės orientacijos. Šiuo įstatymu minėtos institucijos įpareigosotos remti religinių bendruomenių ir visuomeninių organizacijų programas, kurios padeda įgyvendinti lygias asmenų galimybes lyties, lytinės orientacijos, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Įstatymas nustato pareigą įgyvendinti lygias galimybes švietimo, mokslo ir studijų sistemoje (6 str.), nustato darbdavio pareigas darbe, valstybės tarnyboje (7 str.), reglamentuoja lygias galimybes vartotojų teisių apsaugos srityje (8 str.), draudžia bet kokią diskriminaciją lyties ar lytinės orientacijos pagrindu dėl narystės ir dalyvavimo darbuotojų, darbdavių bei kitose organizacijose (9 str.).

Analogiškos lyčių lygybės nuostatos skelbiamos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme. Pvz., jo 3 straipsnis taip pat nustato Valstybės ir savivaldybių institucijų prievolę įtvirtinti priimamuose teisės aktuose vienodas moterų ir vyrų teises. O tokių teisių pažeidimais laikytini bet kokie veiksmai, elgesys, kuriais asmuo yra diskriminuojamas dėl lyties (6 str.).

Šie įstatymai ypatingi tuo, kad jų vykdymo priežiūrą atlieka speciali Lygių galimybių kontrolieriaus institucija, prie kurios yra įsteigta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

2011 metais priimtas LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, kuriuo siekta apginti silpnesniąją lytį – moterį – nuo smurtautojų artimoje aplinkoje, nes tradiciškai pripažįstama, kad moteris fiziškai silpnesnė už vyrą.

Blieka pridurti, kad Lietuvoje (Vilniuje) yra įsteigtas ir sėkmingai veikia Europos Lyčių lygybės institutas.

Taigi valdžios įsipareigojimas keisti tariamai diskriminacinius teisės aktus lyčių atžvilgiu akivaizdžiai perteklinis.

Konvencijos nuostatų problemiškas

Lyginant Stambulo ir CEDAW konvencijas pastebima didelė pasiekta tautų pažanga moterų teisių gynimo srityje.

Kita vertus, kai kurios Stambulo konvencijos nuostatos kelia pagrįstas abejones dėl pačios žmogaus teisių sampratos ir siūlomų priemonių joms įgyvendinti. Pirmiausiai į akis krinta Konvencijoje itin išplėsta diskriminavimo sąvokos interpretacija. Jei pirmojoje JT CEDAW konvencijoje nurodoma, kad moterų diskriminacija reiškia

skirtumų, išimčių ar apribojimų darymą lyties pagrindu, siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves...“ (1 str.), tai Stambulo konvencijoje jau teigiama, kad „moterų diskriminavimo forma apima visus smurto dėl lyties atvejus, kai moterims sukeliama ar gali būti sukelta ne tik fizinė, bet ir lytinė, psichologinė ar ekonominė žala bei kitokios kančios.“ (3 str.)

Akivaizdu, kad psichologinė žala, arba kitokių, ypač galimų, kančių įrodinėjimas yra labai problemiškas, tad išplėstinė smurto sąvoka (fizinis, lytinis, psichologinis, ekonominis bei kitokios kančios) teisininkams kelia pagrįstą sumaištį.

Dabartinis LR Baudžiamasis kodeksas reglamentuoja bausmes už bet kokią smurtą prieš asmenis, neišskiriant jokios jo formos nei vyro, nei moters atžvilgiu. Tuo tarpu platesnis diskriminavimo apibrėžimas Konvencijoje teigia atsakomybės ir bausmės išskirtinumą dėl smurtavimo tik moterų atžvilgiu.

Minėtas nuostatas perkėlus į nacionalinę teisę, neišvengiamai būtų deklaruojamas vienos lyties išskirtinumas ir kitos diskriminacija lyties atžvilgiu, kas prieštarautų Lietuvos valstybės priimtiems tarptautiniams įsipareigojimas bei ratifikuotoms žmogaus teisių konvencijoms. Antai Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje skelbiama, kad „kiekvienas turi teisę naudotis visomis šioje Deklaracijoje paskelbtomis teisėmis ir laisvėmis be jokių skirtumų, pavyzdžiui, dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turtinės, gimimo ar kitokios padėties“ (2 str.), kad „visi žmonės yra lygūs įstatymui ir nediskriminuojami turi teisę į lygią įstatymo apsaugą. Visi turi teisę į lygią apsaugą nuo visokios diskriminacijos, pažeidžiančios šią Deklaraciją, ir nuo visokio tokios diskriminacijos kursty-mo“ (7 str.).

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje taip pat įtvirtina, kad būtų gerbiamas kiekvieno žmogaus „asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“ (8 str.), „kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; tai teisė laisvai keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laisvai skelbti savo religiją ar tikėjimą, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ir mokant jo“ (9 str.). 14 straipsnyje pažymėta, kad „naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“. O 15 straipsnis nustato, kad „jokia šios Konvencijos nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti kuriai nors grupei ar asmeniui teisę atlikti kokius nors veiksmus, kuriais siekiama panaikinti numatytas teises ir laisves ar jas daugiau apriboti nei numatyta šioje Konvencijoje“.

Analogiškus įsipareigojimus Lietuva prisiėmė pasirašydama Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, kurio 14 str. 1 dalis nustato, jog „visi asmenys teismams ir tribunolams yra lygūs“. Pakto II dalies 2 straipsniu Lietuva

įsipareigojo „gerbti ir visiems esantiems jos teritorijoje bei priklausantiems jos jurisdikcijai asmenims užtikrinti teises, pripažįstamas Pakte, be jokių skirtumų, tokių kaip lytis, įsitikinimai ir kt.“ Taigi minėtu dokumentu valstybė įsipareigojo „užtikrinti vyrams ir moterims lygias teises naudotis visomis Pakte išvardytomis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis“ (3 str.). Pakto 5 straipsnio 2 dalyje netgi nurodyta, kad „negali būti leidžiama kaip nors apriboti ar sumažinti pagrindines žmogaus teises, pripažintas ar galiojančias pagal kokios nors šalies įstatymus, konvencijas, taisykles ar papročius, ta dingstimi, kad šis Paktas tokių teisių nepripažįsta ar jas pripažįsta mažesniu mastu.“ „Visi žmonės yra lygūs įstatymui ir turi teisę į vienodą, be jokios diskriminacijos įstatymo apsaugą“ (26 str.). Šiuo atžvilgiu įstatymas turi drausti bet kokią diskriminaciją ir užtikrinti visiems vienodą ir veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos, tarp jų ir lyties, pažiūrų ar kokio nors kito požymio pagrindu.

Piliečių lygybė ir bet koks diskriminacijos draudimas įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str., kuriame nurodoma, kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Tad išskiriant kurią nors lytį ar akcentuojant išskirtines moterų teises (su nuoširdžiausia pagarba moterims – LŽTA), neišvengiamai pažeidžiamas lyčių lygybės principas, o kartu ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatos.

Pažymėtina, kad savaip šią diskriminaciją traktuoja LR Teisingumo (TM) ir Užsienio reikalų (URM) ministerijos. Savo atsakymuose į „Lietuvos tėvų forumo“ paklausimą šios ministerijos š.m. rugpjūčio mėn. pradžioje nedviprasmiškai patvirtino, kad Konvencija bus ratifikuota. Komentuodama atskirų Konvencijos nuostatų prieštaravimą kitiems Lietuvos tarptautiniam įsipareigojimas, URM remiasi Konstitucinio Teismo (KT) 1995 m. sausio 24 d. išvadomis, kuriose nurodyta, kad „pozityvi diskriminacija negali būti traktuojama kaip privilegijų teikimas.“⁴ KT šiame dokumente nurodo, jog diskriminavimu negali būti laikomos tautinių mažumų, dirbančių motinų ir kitos specialiosios teisės, kurios traktuojamos kaip pozityvi diskriminacija. Ministerijos nuomone, būtent taip ir suprantama Konvencijoje nurodyta moterų diskriminacija.

Dėl šių teiginių neverta ginčytis, be to būtina pripažinti, kad JT CEDAW konvencija taip pat nelaiko diskriminacinėmis specialiąsias priemones motinystei apsaugoti (4 str.). Joje netgi įsipareigojome užtikrinti, kad „šeimos auklėjime teisingai būtų suprantama motinystės socialinė funkcija ir pripažįstama bendra vyrų ir moterų atsakomybė už savo vaikų auklėjimą ir vystymąsi visais atvejais atiduodant pirmenybę vaikų interesams.“(5 str.). Tačiau skirtingai nei JT CEDAW konvencija, Stambulo

⁴ LR Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvados dalyje dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Konvencijoje motinystės sąvoka apskirtai neminama.

Kita vertus, Lietuvoje už skleidžiamas menkinančias pažiūras į motinystę ar šeimos institutą niekam net nekyla mintis pradėti baudžiamąjį persekiojimą, kaip to reikalaujama Stambulo Konvencijoje (jos 4 str. įvardija diskriminaciją dėl biologinės lyties, socialinės lyties, lytinės orientacijos, lyties tapatybės), nors dažnėjantys išpuoliai prieš motinystę ir šeimos institutą, kuris pagal Konstitucijos 38 str. yra valstybės pagrindas, įstatymų leidėjui iš tiesų kelia nemenką rūpestį.

Teisinių sąvokų kolizija

Kaip minėta, Stambulo Konvencijos apibrėžtyse (3 str.) kalbama apie psichologinį ir ekonominį smurtą. Neseniai Seime buvo įregistruotos Vaiko teisių pagrindų bei Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymų pataisos. Jose deklaruojama dar viena smurto rūšis - emocinis smurtas.

VU Lyčių studijų centras teigia, kad smurtas prieš moteris yra labai plati sąvoka - tai fizinė, psichologinė, seksualinė prievarta ir žmogaus nepriežiūra, kad psichologinis, emocinis smurtas dažnai yra susijęs su fizine prievarta, kad įžeidžiančiais žodžiais, pastabomis, grasinimais, draudimais, gąsdinimais yra siekiama asmenį įskaudinti, įbauginti, priversti suvokti priklausomybę nuo skriaudėjo.⁵

Taigi smurto sąvoka vis plečiama, jo apibūdinimai smarkiai pranoksta dabartinės Baudžiamojo kodekso nuostatas. Antai BK 145 str. nustato asmenų atsakomybę už grasinimą nužudyti ar padaryti sunkų kūno sužalojimą. Deja, net ir tokius grasinimus teisėtvarkos institucijoms sunku įrodyti. Todėl galima neabejoti, kad smurto sąvokų įvairovė (fizinis, psichologinis, emocinis, ekonominis smurtas, asmens nepriežiūra) teisinį įrodinėjimą dar labiau komplikuoja.

Užduotis palengvėtų, jei įrodinėjimo prievolė būtų perkelta asmeniui, kaltinamam panaudojus smurtą. Tuo atveju apskūstas asmuo pats privalėtų įrodinėti nesmurtaavęs, t.y. nesiekęs priversti kitą asmenį suvokti priklausomybę nuo jo, nenorėjęs, kad jo veiksmai sukeltų psichologinę kančią kitam asmeniui, kad jis kitą asmenį tinkamai prižiūrėjęs ir pan. (išvardytos veikos Konvencijoje priskiriamos smurtavimui).

Įrodinėjimo prievolė skundžiamajam jau yra įtvirtinta LR Lygių galimybių įstatyme, kurio 4 str. nurodo, jog „teismuose ar kitose institucijose nagrinėjant asmenų skundus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, lytinės orientacijos ar kitu pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo“.

LŽTA neturi tikslo nagrinėti, kiek minėto įstatymo nuostatos atitinka Konstitucijos 31 str. įtvirtintą asmens nekaltumo prezumpciją. Tačiau nėra abejonių, kad ratifikavus Konvenciją ir priėmus atitinkamas įstatymų pataisas mūsų teisėje nekaltumo prezumpcija bus taikoma

⁵ http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/indexf226.html?show_content_id=405

rečiau.

Keblumų sudaro ir tai, kad daugelį psichologinio, ekonominio ar emocinio smurto atvejų objektyviai vargu ar įmanoma iširti, nes vertinimas priklauso ne vien nuo smurtautojo elgesio, bet ir nuo aukos savijautos, dvasinės ir fizinės būklės. Asmuo gali neadekvačiai reaguoti į kito asmens elgesį. Tačiau įstatymu nustatę, kad sukelta emocinė, psichologinė kančia ar netinkama asmens priežiūra laikytina smurtu, neišvengiamai privalėsime teisiškai reglamentuoti tokio smurtavimo veiksų vertinimą, pasitelkdami psichologijos ir psichiatrijos mokslą. Tai nėra pati svarbiausia mūsų teisėtvarkos pareigūnų veiklos sritis, o tai reiškia, kad daugelis nuosprendžių kaltinamajam priklausys nuo jo veiksų vertintojo kvalifikacijos, atsiras prielaidos manipuliacijoms piliečių elgesio vertinimu ir piktnaudžiavimui. Beje, Lietuva turi itin turtingą sovietmečiu sukauptą piktnaudžiavimo psichiatrija patirtį. Reikia tikėtis, kad bet kuriam gali pasirodyti, jog kitas asmuo jį nepakankamai prižiūri, kad vieno asmens elgesys gali sukelti kitam asmeniui psichologinę kančią, kad vyro elgesys verčia moterį jaustis ekonomiškai priklausomą nuo jo (ekonominis smurtas). Todėl visuomenei teks nelengvas uždavinys stebėti, kad minėta „patirtis“ nebūtų diegiama nepriklausomoje valstybėje.

Paminėtos santykių schemos atskleidžia įstatymų leidėjo padėties sudėtingumą ratifikavus Konvenciją. Problemiška jau tai, kad daugeliu atvejų teks nusizengti šalies paprotinei teisei. O civilinės teisės teoretikas, profesorius Valentinas Mikelėnas teigia, kad teisinių papročių reikšmė auga „ir ši aplinkybė siejama su besiplečiančia teisės samprata – įstatymų leidėjas vis dažniau traktuoja teisę plačiąja prasme, kai žmogus gali tikėtis teisinės gynybos ne tik valstybės nustatytoms, bet ir paprotinėms ar net moralinėms normoms“.⁶

Teisė ar ideologija

Išskirtinė reikšmė tenka Konvencijos 4 straipsniui. Šiuo straipsniu Lietuvos valstybė ne tik prisiima įsipareigojimą panaikinti moteris diskriminuojančius teisės aktus bei praktiką, bet ir įgyvendinti priemones nediskriminuoti asmens dėl socialinės lyties, lytinės orientacijos, lyties tapatybės arba kito statuso.

Taigi pasirašydama Konvenciją Vyriausybė pripažino, kad socialinės lyties sąvoka privalo būti įtraukta į valstybės teisinę sistemą ir įsipareigojo panaikinti moteris diskriminuojančius teisės aktus bei praktiką. Tai neišvengiamai suponuoja pareigą teisės aktuose nurodyti teisinės pasekmės, kurios laukia smurtautojų, nes kol jų nėra įstatymuose, tol negalima įgyvendinti jokių priemonių dėl Konvencijoje nurodytos diskriminacijos asmens socialinės lyties ar lytinės orientacijos pagrindu. Taigi į valstybės teisės aktus neišvengiamai bus indoktrinuota iki šiol nevertota ir teisiškai neapibrėžta sąvoka – socialinė lytis (anglų k. – gender).

Jaunimo sveikatos centro „Bendraamžiai“ interneto portale apie socialinę lytį rašoma, jog ši sąvoka apibūdina

⁶ V. Mikelėnas. *Vilnius: Justitia, 1999.*

vyrų ir moterų socialines normas bei vaidmenis, kad socialinė lytis – tai socialiai sukonstruotas vaidmuo, elgesys, veikla ir savybės, kuriuos tam tikra visuomenė priskiria moterims arba vyrams. Toliau teigiama, kad lyčių vaidmenys yra išmokstami šeimoje, iš draugų, svarbių žmonių, religinių bei kultūrinių institucijų, mokyklos, darbovietės, reklamos ar visuomenės informavimo priemonių, kad vyraujantis stereotipinis mąstymas apie moterų ir vyrų savybes gali būti pavojingas, nes jis riboja mūsų galimybes lavinti ir išreikšti visus mūsų gebėjimus, interesus bei įgūdžius. Vyrai ir moterys gali manipuliuoti tokia socialinės lyties sąvoka grindžiamu mąstymu bei elgesiu, kad pasiektų tai, ko nori, greičiausiai nepadarydami niekam žalos, bet kartu sustiprindami egzistuojančius stereotipus (pavyzdžiui, moterys verkia ar flirtuoja norėdamos ko nors pasiekti ar gauti).⁷

Deja, dėl nepakankamo šių teiginių mokslinio pagrįstumo socialinės lyties sampratą dera priskirti prie socialinių įsitikinimų, kitaip tariant, socialinės ideologijos sričiai. Tad raginimai skubiai keisti valstybės nacionalinius teisės aktus ir Konstituciją dėl ideologijos, kuri dar nepatikrinta socialinės praktikos ir laiko, nėra socialiai pagrįsti.

Konvencija neigia piliečių įsitikinimų teisę

Nors Konvencijos šalininkai tvirtina, kad ji tėra gairės visuomenei, kuri privalo tobulėti ir keistis, kad ne viską be išlygų privalu priimti, Konvencijos turinys laisvoms interpretacijoms palieka labai mažai vietos. Antai 6 straipsnis nustato pareigą valstybei imtis reikiamų teisinių ir kitokių priemonių, kad valstybės mastu būtų įgyvendinama veiksminga, išsami ir koordinuota politika...

Šiame straipsnyje minimas holistinis atsakas smurtui prieš moteris neturėtų būti suprantamas pažodžiui. Jau Konvencijos 11 straipsnyje valstybė įsipareigoja remti mokslinius tyrimus, susijusius su smurto formomis, tiksliau tariant, socialiai sukonstruotos lyties vaidmens tyrimus, susijusius su socialinės lyties sampratos įtvirtinimu. Dar daugiau. Konvencijos 12 straipsnyje valstybė įsipareigoja skatinti vyrų ir moterų socialinio ir kultūrinio elgesio modelio pokyčius siekiant išnaikinti prietarus, papročius, tradicijas ir visą kitą praktiką, grindžiamą moters neįsivertinamumo idėja ar stereotipiniais moterims ir vyrams priskiriamais vaidmenimis.

Pastarąjį įsipareigojimą ganėtinais sunku susieti su smurtu prieš moteris. Siekis naikinti papročius ir tradicijas dėl tariamai stereotipinių moterims ir vyrams priskiriamų vaidmenų nedera su lietuvių tautos kultūrinių, istorinių ir dvasinių vertybių puoselėjimu. Lietuvių ir Lietuvoje gyvenančių tautų nacionalinių tradicijų naikinimo siekis sunkiai dera ir su demokratijos samprata bei asmens pažiūrų ir įsitikinimų laisve. Neaišku, kokių būdu valstybė keis mokymo medžiagą ir formaliojo švietimo bei mokymo programas, įtraukdama į jas socialinės lyties, lytinės orientacijos, lyties tapatybės ar kito statuso aspektus nepažeisdama piliečių teisės auklėti vaikus pagal savo dorovinius įsitikinimus. Apskritai neaišku, kaip valdžios prisiimti įsi-

pareigojimais dera su kitais pagrindiniais valstybės tarptautiniais įsipareigojimais, pvz., su Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos 26 straipsnio trečiosios dalies nuostata, kuri teigia, kad „tėvai turi pirmenybės teisę parenkant savo vaikų mokymą.“ Juk pagal Konvenciją minėtu įsipareigojimu valstybė eliminuoja Deklaracijoje nurodytą tėvų teisę pasirinkti vaikų mokymą pagal įsitikinimus, t.y. teisę apsaugoti vaikus nuo tėvams nepriimtinos informacijos seksualinių mažumų ir lyties klausimais. Beje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto I dalies 1 straipsnis nurodo, kad „visos tautos turi apsisprendimo teisę. Remdamosi šia teise, jos laisvai nustato savo politinį statusą ir laisvai vykdo savo ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą.“ Pasirašydama minėtą Paktą Lietuvos valstybė pripažino, kad „kiekvienas žmogus turi teisę nekludomai laikytis savo įsitikinimų“ (19 str.) ir įsipareigojo „gerbti tėvų ir atitinkamais atvejais – teisėtų globėjų laisvę rūpintis savo vaikų doroviniu auklėjimu pagal savo pačių įsitikinimus“ (18 str.). Pasirašydama Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą valstybė įsipareigojo „gerbti tėvų laisvę parinkti savo vaikams mokyklas ir užtikrinti dorovinį savo vaikų auklėjimą pagal savo pačių įsitikinimus“ (13 str.).

Tokiu būdu valdžios atstovai, priimdami Konvencijos įpareigojimus, pažeidžia teisėtus savo valstybės piliečių lūkesčius. Juk Lietuvos Respublikos Seimas, skelbdamas Konstitucinį aktą dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje (Aktas yra sudedamoji Konstitucijos dalis), jo preambulėje pažymėjo, kad Europos Sąjunga gerbia savo valstybių narių nacionalinį tapatumą ir konstitucines tradicijas.

Sunku įsivaizduoti, kaip įstatymų leidėjas sugebės suderinti minėtuose tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintą Lietuvos piliečių laisvę rūpintis vaikų doroviniu auklėjimu pagal savo pačių įsitikinimus ir konstitucines tradicijas su Konvencijos 4 ir 12 straipsniuose keliamą prievole naikinti tautos papročius ir tradicijas, įgyvendinant priemones dėl tariamos asmens socialinės lyties diskriminacijos.

Pažymėtina, kad Konvencijos nuostatos nacionalinių teisės aktų atžvilgiu yra imperatyvios ir pakankamai kategoriškos palyginti su kitais tarptautiniais žmogaus teisių aktais. Kelia nerimą tai, kad Konvencija skatina piliečių įskundimus: kiekvienas asmuo, kuris mano, kad bus vykdomas bet koks fizinis, emocinis ar psichologinis smurtas, privalo apie tai pranešti kompetentingoms organizacijoms arba institucijoms (27 str.). Nėra abejonės, įskundimų dėl emocinio arba psichologinio smurto padaugės (juos sunkiausia nustatyti), kai valstybė pradės imtis baudžiamųjų ar kitokių teisinių sankcijų už bet kokią nepageidaujamą žodinį, nežodinį ar fizinį seksualinį elgesį, kenkiantį žmogaus orumui, ypač už priešišką, menkinančią, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką (Konvencijos 40 str.).

Kol kas pagrindą skundams dėl pažeistų moterų teisių teikia tik Moterų ir vyrų lygių teisių ir galimybių įgyvendinimo įstatymo nuostatos, apibrėžiančios seksualinio priekabiavimo pasekmes. Jose priekabiavimas traktuojamas kaip užgaulus, žodžiu ar veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, su kuriuo sieja darbo, tarny-

⁷ <http://www.bendraamziai.lt/?Page=148&Vp=121&Tp=131&lang=>

biniai ar kitokio priklausomumo santykiai. Byla keliama gavus nukentėjusio asmens skundą ir asmuo baudžiamas, jeigu „prispyrė materialiai ar tarnybiškai priklausomą moterį lytiškai santykiuoti ar kitokia forma tenkinti lytinę aistrą“ (BK 119 str.). „Išimtiniais atvejais, kai byla turi ypatingą visuomeninę reikšmę, ar nukentėjusioji dėl BK 119 str. nurodyto nusikaltimo bei dėl bejėgiškos būklės, priklausomybės nuo kaltinamojo ar dėl kitokių priežasčių neįstengia ginti savo teisių ir teisėtų interesų, prokuroras turi teisę iškelti tokia byla ir nesant skundo“.

Dera pastebėti, kad per kelerius metus yra išaiškintos vos kelios panašaus pobūdžio bylos. Tačiau ratifikavus Konvenciją ir pradėjus taikyti baudžiamąsias sankcijas dėl bet kokio priešiško neapibrėžtos socialinės lyties atžvilgiu, įskundimų, nepagrįstų pranešimų, tarpusavio sąskaitų suvedinėjimų ar kitokio pobūdžio bylų teismuose bei piktnaudžiavimų turėtų žymiai padaugėti.

Reikšmingą įtaką Lietuvos teismų praktikai turės Konvencijos 47 straipsnio nuostata, pagal kurią Lietuvos teismai, priimdami nuosprendį, privalės atsižvelgti į kitų šalių priimtus galutinius nuosprendžius. Ši nuostata susaisto mūsų teismų sprendimus su Konvenciją ratifikavusių šalių teismų praktika.

Ypatingo dėmesio nusipelno Konvencijos 55 straipsnis pavadinimu *Ex parte* ir *ex officio* (procesas). Jame nurodyta, kad valstybė, tirdama Konvencijos 35, 36, 37, 38 ir 39 straipsniuose nustatytą nusikalstamą veiką ir taikydama baudžiamąjį persekiojimą, privalo nesiremti vien aukos paduotu skundu ar pareiškimu. Ji turi tęsti procesą, tarp jų ir baudžiamąjį persekiojimą, net ir tuo atveju, jei auka atsiima savo pareiškimą arba skundą. Kitaip tariant, asmuo, pasiskundęs dėl psichologinio ar emocinio smurto, nebegalės nutraukti proceso. Taip valstybė atsisako tokio pobūdžio bylose susitaikymo instituto, kurio paskirtis įvykdyti teisingumą ir, išsprendus konfliktą, atstatyti tarp šalių teisinę taiką.

Konvencijos išlygos neesminės

Abejotinas LR Vyriausybės ir Užsienio reikalų ministerijos patikinimas, kad Konvencijos nuostatos bus taikomos tik vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintais principais ir normomis, kad tarptautinė teisė suteikia galimybę neva vienašaliu pareiškimu patikslinti vienos ar kitos Konvencijos nuostatos turinį.

Matyt, Vyriausybės vadovas bei Užsienio reikalų ministras buvo suklaidinti, nes valstybei Konvencijos dalyvei nėra suteikta diskrecijos teisė pasirinktinai taikyti kurias nors Konvencijos nuostatas. Vidaus teisės požiūriu, negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas, prieštaraujantis Konstitucijai (Konstitucijos 7 str.). Tačiau tarptautinės teisės požiūriu, jei tarptautinės sutarties nuostatos prieštarauja vidaus teisės aktams, valstybė privalo vykdyti tarptautinius įsipareigojimus pagal 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 26 straipsnyje įtvirtintą *pacta sunt servanda* principą („kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti“) bei pagal Konvencijos 27 straipsnyje įtvirtintą princi-

pą, jog „šalis negali pasitelkti savo vidaus teisės nuostatų, kad pasiteisintų dėl sutarties nesilaikymo“.

1999 m. birželio 22 dieną Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Tarptautinių sutarčių įstatymą, kurio 11 straipsnis nustato tarptautinių sutarčių privalomumo principą. Taigi, valstybė ratifikavusi Konvenciją, privalo vykdyti priimtus įsipareigojimus, nepaisant to, kaip Konvencijos nuostatos dera su šalies vidaus teise.

Tiesa, Konvencijos 78 straipsnyje nustatyta, kad išlygos taikomos šio straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytais atvejais. Išlyga nustatyta dėl Konvencijos 30 str. 2 dalies, kuri reglamentuoja valstybės žalos atlyginimą nukentėjusiajam. Išlyga taikoma ir dėl Konvencijos 44 straipsnio 3 ir 4 dalių, kurios reglamentuoja šalių jurisdikciją nusikalstamos veikos atžvilgiu, dėl 55 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, kad fizinio smurto atveju procesas turi tęstis net ir tuo atveju, kai auka atsiima savo pareiškimą ar skundą, dėl 58 straipsnio, kuriame aptariamas nusikalstamos veikos teismo proceso etapo senaties terminas, ir dėl 59 straipsnio - gyvenamosios vietos statuso.

Kaip matyti, išvardintos išlygos neesminės. Be to, Konvencijos 79 straipsnyje nurodyta, kad išlygos galioja penkerius metus nuo Konvencijos įsigaliojimo dienos, vėliau gali būti pratęstos tokiam pat laikotarpiui.

Tačiau nevykdyti Konvencijos įsipareigojimų dėl socialinių lyčių, tradicijų ir papročių naikinimo valstybė negali.

Konvencijos priežiūrai šalys įsteigė GREIVIO ekspertų grupę (The Group of experts on action against violence against women and domestic violence), kuri prižiūrės, kaip šalys įgyvendina Konvenciją (66 str.). Minėtai grupei suteiktos ypatingos teisės ir įgaliojimai. Pvz., GREIVIO ir kitų vizituojančios delegacijos narių neleidžiama sulaikyti, suimti, konfiskuoti jų asmeninį bagažą, imtis prieš juos bet kokių juridinių priemonių dėl jų pasakytų ir parašytų kalbų. Tai absoliučiai neliečiami asmenys, prilyginami užsienio šalių vyriausybių atstovams. Jokia kita konvencija, įskaitant ir Genocido (Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimui už jį), taip griežtai neregamentuoja jos įgyvendinimo. Pvz., pamatinė žmogaus teisių Orhuso konvencija (JT Europos ekonominės komisijos konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais) nustato neprivalomas (nekonfrontacinio, neteismo, konsultacinio pobūdžio) priemones patikrinti, kaip yra laikomasi jos nuostatų (14 str.), nors Orhuso konvencija siekiama apsaugoti ir užtikrinti kiekvieno asmens ir būsimų kartų teisę gyventi sveikatai bei gerovei palankioje aplinkoje.

Akivaizdu, kad valdžios atstovai negali turėti iliuzijų, jog Stambulo konvencija tėra formalus dokumentas, kurio bus galima nevykdyti, kaip tik iš dalies yra vykdoma 2001 metais ratifikuota Orhuso konvencija arba Europos vietos savivaldos chartija.

Stambulo Konvencijos 73 straipsnyje pabrėžiama, kad jos nuostatos „neturi įtakos nacionalinės teisės aktų ir privalomų tarptautinių dokumentų jau galiojančioms ar galinčioms įsigaliojti nuostatoms, pagal kurias yra ar bus

suteikiamos palankesnės teisės asmenims, užkertant kelią smurtui prieš moteris ir šeiminiam smurtui ir su juo kovojant. “ Tai reiškia, kad valstybė Konstituciją ir tarptautinius įsipareigojimus vidaus teisėje gali taikyti tiek, kiek tai neprieštarauja Konvencijai. Todėl Vyriausybės įsipareigojimas Konvencijos pagrindu keisti įstatymus ir Lietuvos Respublikos Konstituciją yra tiesiogiai susijęs su piliečių įsitikinimų laisvės ir tam tikra prasme valstybės suvereniteto apribojimu, nes įstatymų leidėjas turės priimti sprendimą ne tik dėl teisinių, bet ir dėl vertybinių dalykų. Šiuo atveju, skirtingai nei totalitarinėje valstybėje, demokratijos sąlygomis turėtume pasidomėti bent jau visuomenės nuomone, nes „Konstitucijai visi įstatymai turi paklusti ne tik dėl to, kad ji turi aukščiausią juridinę galią, bet ir dėl to, kad ji įkūnija teisę – tautos valią, privalomą ne tik piliečiams, bet ir pačiam įstatymų leidėjui.“⁸

Pabaigai informacija: Konvencija dar neįsigaliojo, ji pradės veikti praėjus trims mėnesiams nuo tos dienos, kai ją ratifikuos dešimt valstybių, iš kurių aštuonios turi būti Europos Tarybos narės. Rugsėjo pradžios duomenimis, Konvenciją buvo ratifikavusios keturios valstybės: Albanija, Juodkalnija, Portugalija, Turkija. Iš viso ją pasirašė 26 valstybės, iš kurių 17 priklauso ES.

Vytautas Budnikas

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas

8 Alfonsas Vaišvila. „Teisės teorija“, Justitia. Vilnius, 2000.

AR SUVOKIAME SOCIALINIŲ VIEŠŪJŲ ĮMONIŲ NAUDĄ?

Visuomenės dėmesio vis daugiau reikalauja socialiai pažeidžiami asmenys - tai buvę ir esantys kaliniai, fizinę negalią turintys žmonės, bedarbiai ir kiti. Jie yra jautresni ekonominiams sukrėtimams, jiems sunkiau rasti darbą, o ir visuomenės požiūris į juos nevienareikšmis. Bet Lietuvoje yra įmonių, kuriose daugiausiai dirba būtent tokie žmonės. Jos vadinamos socialinės įmonėmis. Valstybė skatina šių įmonių steigimą ir veiklą, taiko joms mokestines lengvatas. Pvz., jei socialinė įmonė įdarbina fiziškai neįgalius asmenis, valstybė jai kompensuoja dalį privalomųjų Sodros įmokų arba kompensuoja tokių darbuotojų apmokymą.

Tokios įmonės skatinamos ir privalomuoju būdu – valstybės įstaigos įpareigojamos iš socialinių įmonių pirkti prekes, paslaugas ar darbus. Tai vienas iš socialiai atsakingos valstybės siekiamybės bruožų.

Bet to nepakanka. Viešųjų pirkimų įstatyme yra įtvirtinta nuostata, įpareigojanti valstybės įstaigas pirkimams iš socialinių įmonių skirti ne mažiau kaip 5 proc. viešiesiems pirkimams skirtų lėšų. Jos įpareigojamos pirkti prekes,

paslaugas ar darbus iš neįgaliųjų socialinių įmonių arba įmonių, kuriose dirba daugiau kaip 50 procentų nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes.

Ši valstybės įpareigojimų schema atrodo taip: pvz., jei valstybinė institucija per metus planuoja išleisti 100 tūkst. litų, tai iš socialinių įmonių ji privalo nupirkti prekių, paslaugų ar darbų ne mažiau kaip už 5 tūkst. litų. Tokia priemonė socialinėms įmonėms tampa gera paskata.

Tačiau socialiniai viešieji pirkimai kol kas sudaro menką dalį valstybės bendrų išlaidų. Viešųjų pirkimų tarnybos (VPT) duomenimis, 2012 m. Lietuvoje viešiesiems pirkimams išleista beveik 15 mlrd. litų, o iš jų socialiniams pirkimams – tik 50 mln. litų, arba vos 0,35 proc. viešųjų pirkimų lėšų. Akivaizdu, kad valstybės institucijos nelinkusios pirkti prekes ir paslaugas iš socialinių įmonių.

Kodėl? Gal nėra paklausių veiklų vykdančių socialinių įmonių? Arba jos per mažos ir neturi reikiamų pajėgumų bei patirties? O gal valdininkai paprasčiausiai nesuvokia tokių pirkimų socialinės naudos?

VPT duomenimis, 2008 m. socialiniams pirkimams išleista 29 mln. litų (0,22 proc. visų viešųjų pirkimų), 2009 m. – 30 mln. litų (0,34 proc.), 2010 m. – 61 mln. litų (0,56 proc.), 2011 m. – 74 mln. (0,57 proc.), 2012 m. – 50 mln. (0,35 proc. visų pirkimų).

Taigi lyginant 2008 m – 2011 m., socialinių pirkimų skaičius augo. Deja, 2012 m. šis skaičius sumažėjo net 14 mln. litų. Tikėtina, kad tokį smarkų mažėjimą lėmė krizės padariniai arba kitos priežastys. 2012 m. sumažėjusias išlaidas socialiniams pirkimams galėjo lemti ir tai, kad socialiai neįgalių žmonių, buvusių arba esamų kalinių, dirbančių socialinėse įmonėse, pajamos mažėjo. Socialinių viešųjų pirkimų mažėjimas galėjo neigiamai atsilipti socialiai jautrių asmenų gerovei. Būdami neįgalūs ar socialiai jautrūs, gaudami mažas pajamas, tokie visuomenės nariai yra pasmerkti skurdiui ir socialiniai atskirčiai. Šiuo atveju mažėja tokių žmonių integracija į bendrą visuomenės gyvenimą, kenčia jų šeimų nariai, artimieji.

Norint išvengti neigiamų padarinių ir integruoti minėtus asmenis į visuomenės gyvenimą, valstybė turėtų imtis papildomų priemonių, kad socialiniai pirkimai ne mažėtų, o, atvirkščiai, augtų.

Guodžia tik tai, kad nuo 2008 m. iki 2012 m. socialinių pirkimų rodiklis ūgtelėjo daugiau nei trimis dešimtosiomis proc. Tikėtina, kad 2012 m. nuosmukis bus įvertintas ir valstybė imsis atitinkamų priemonių, kad panaši situacija nepasikartotų. Reikia manyti, jog tai tebuvo trumpas stabtelėjimas. Lietuva, norėdama tapti socialiai atsakinga valstybe, privalo dėti nemažai pastangų.

Kita vertus ir pačios socialinės įmonės turi imtis iniciatyvos ir noriai dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, skatinti valstybę institucijas rengti socialinių pirkimų konkursus. Kitaip tariant, ne tik viešasis, bet ir privatus sektorius turi dėti pastangas, kad būtų užtikrintas teisingumas ir socialinė atsakomybė.

Marius Gurskas
teisės magistras

VALDŽIA IR VISUOMENĖ

Pateikiame valdžios institucijų atsakymus į nevyriausybinių organizacijų pareiškimus ir laiškus, iš kurių skaitytojas pats nuspręš, ar vyksta dialogas tarp valdžios ir visuomenės.

VAIKO ATIMINĖJIMO IŠ ŠEIMOS IDĖJAI NEPRITARTA

Vyriausybė patvirtinio neigiamą išvadą Seime svarstomoms socialdemokratės Rimantės Šalaševičiūtės pataisoms, kuriomis būtų apibrėžiama vaiko paėmimo iš šeimos tvarka.

Pataisoms nepritariama, nes šiuo metu kompleksiskai peržiūrimas vaiko teisių apsaugos sistemos teisinis reguliavimas.

“Rengiamuose įstatymuose bus siūloma stiprinti socialinį darbą su vaiku ir jo tėvų šeima (nepaimant vaiko iš šeimos) bei nustatyti vaikui ir jo tėvų šeimai pagalbos planą, jo turinį bei koregavimo tvarką. Jeigu anksčiau nurodytos rengiamų įstatymų teisinio reguliavimo priemonės būtų neveiksmingos, tik tuomet būtų siūlomos priemonės dėl vaiko paėmimo iš šeimos, tėvų valdžios apribojimo, vaiko globos (rūpybos) nustatymo ir globėjo (rūpintojo) skyrimo”, - aiškinama Vyriausybės patvirtintoje išvadoje, kurią rengė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Šiuo metu įstatymas numato, kad tuo atveju, kai tėvas ar motina smurtaudamas arba kitaip sukeldamas pavojų vaikui piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei, Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija nedelsdama paima vaiką iš tėvų arba kitų teisėtų vaiko atstovų ir perduoda jį globoti ar rūpintis Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

R.Šalaševičiūtės siūlomomis pataisomis numatyta leisti vaikus paimti vien policijai, nedalyvaujant vaiko teisių apsaugos specialistams, taip pat plačiau nusakomos sąlygos, kurioms esant vaikai gali būti paimami.

Pagal pataisą, Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija arba policija, gavusi pranešimą apie būtinumą užtikrinti ir ginti vaiko teises ir interesus – kai tėvai vengia atlikti savo pareigas auklėti vaiką, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaiku, daro žalingą įtaką vaikui savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaiku – nedelsdama vyksta į vaiko gyvenamąją ar kitą jo buvimo vietą, ir, nustačiusi piktnaudžiavimo tėvų valdžia, nesirūpinimo vaiku, žiauraus elgesio ar kt. faktą, priima sprendimą dėl vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų.

Minėtos pataisos susilaukė kai kurių visuomeninių organizacijų, grupių, parlamentarų pasipriešinimo – argumentuojama, jog pakeitus vaiko paėmimo iš šeimos tvarką gali susidaryti situacijos, kai vaikai nuo tėvų bus atskirti be pagrindo.

DĖL VISUOMENĖS TOLERANCIJOS UGDYMO

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO PRIĖMIMO SKYRIUS

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkui Vytautui Budnikui

2013-06-17 Nr. S-2013-5630
Į 2013-06-12 kreipimąsi

DEL JŪSŲ KREIPIMOSI

Pranešame, kad Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2007 m. rugsėjo 19 d. patvirtintų Asmenų prašymų ir iš institucijų gautų raštų registravimo, nagrinėjimo, asmenų priėmimo ir jų aptarnavimo Seimo kanceliarijoje taisyklių 44 punkte pažymima, kad „Prašymą, adresuotą konkrečiam Seimo komitetui, komisijai, parlamentinei delegacijai, grupei, Seimo kanceliarijos padaliniiui, nagrinėja nurodytas adresatas, išskyrus atvejus:

44.1. kai prašyme yra pateikti pasiūlymai ar pastabos dėl Seime užregistruotų įstatymų ar kitų teisės aktų projektų. Šiuo atveju užregistruotą prašymą Priėmimo skyrius perduoda Seimo posėdžių sekretoriatui (Seimo valdybos sprendimas „Dėl Seimo komitetų klausymų ir svarstymų aprašymo ir komitetų išvadų formų“) ir apie tai raštu praneša asmeniui”.

Todėl Jūsų kreipimąsi, adresuotą Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Vydui Gedvilui bei Seimo frakcijai „Tvarka ir teisingumas“ perdavėme Seimo posėdžių sekretoriatui (tel.: (8 5) 239 6049, 239 6046), kuriame registruojami visi teikiami įstatymų projektai ir pasiūlymai.

Seimo posėdžių sekretoriatas Jūsų pasiūlymus perdavė svarstyti Seimo Žmogaus teisių komitetui bei susipažinti Seimo Teisės ir Teisėtvarkos, Švietimo, mokslo ir kultūros komitetams.

Priėmimo skyriaus vedėja Birutė Baltrušaitytė

R.Senavaitienė: Kur kviečia NVO programa Lietuvoje?

Mūsų niekam nepriklausomos ir nepolitinės asociacijos istorija prasidėjo maždaug prieš trejus metus, kai penkios pilietinės Klaipėdos nevyriausybinių organizacijos (NVO) nusprendė susiburti. Diabeto klubas, Klaipėdos parko gaivintojai, Lietuvos Piliečių sąjunga, Nevaisingų šeimų draugija ir Moterų lygos Klaipėdos skyrius įkūrė asociaciją „Klaipėdos piliečiai“. Kartu lengviau, o ir nuveikti galima daugiau. Ne paslaptis, kad tokiems, kurie nepriklauso ir neklauso politinių partijų ar verslo įtakojimų, šiais laikais nėra lengva. Bet mes nusprendėme, kad taip išliksime tikru pilietiniu, o ne vien deklaruojamu nevyriausybinių visuomeninių organizacijų sambūriu. Esame savarankiški, nesiekiantys jokio pelno, kad ir „biedni“, bet teisingi. Stengiamės kuo daugiau dalyvauti miesto ir šalies gyvenime, kovoti su gamtos niokojimu, viešojo intereso pažeidimais... Keliame triukšmą dėl tiesos, dalyvaujame konferencijose ir posėdžiuose, susitikinėjame su politikais, kandidatais, atstovais ir vadovais...

Vis dėlto, nepaisant aktyvios veiklos, rezultatais, kuriuos planavome pasiekti, nelabai galime pasigirti. Pagrindinis uždavinys – demokratinės pilietinės visuomenės plėtra – taip ir liko mūsų planuose. Kaip plėstis, komunikuoti, gauti ir skleisti reikiamą informaciją, kur susiburti pasitarimams, jeigu neturime jokių patalpų? Pagrindinę priežastį irgi galime įvardinti: asociacijos „Klaipėdos piliečiai“ niekas neremia finansiškai. O kaip žinome, be pinigų kalnų nenuversi...

2013 m. gegužės 27 d. nevyriausybinių organizacijų asociacija „Klaipėdos piliečiai“ nusprendė dalyvauti Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo NVO rėmimo mažųjų projektų programoje. Labai džiaugėmės laiku sužinoję apie kvietimą, aptarinėjome kokios perspektyvos tikriausiai atsivers – gal pavyks rimčiau suburti bendruomenę, įveikti žmonių abejingumą šalies ir vietos problemoms, bendradarbiauti visų labui... Valio, kolegos – spėjome į traukinį! Nebuvo paprasta tokį projektą paruošti, bet viską darėme savarankiškai, be įprastos Lietuvoje praktikos, kai dokumentais užsima tarpininkai, žinoma, už atitinkamą honorarą, kuris vėliau išskaičiuojamas iš projekto sumos.

Žmogaus teisių stebėjimo instituto vadovė Dovilė Šakalienė kartu su partneriu „OSFL projektai“ (programos operatoriai) organizuojuose seminaruose entuziastingai kvietė visas pilietines Lietuvos NVO, teikti savo paraiškų projektus, „nes beveik visi turėtų laimėti...“, ir tas bus tikrai žymi parama visuomeninėms organizacijoms. Buvo žadama dalinti pinigais atseit „žmogaus teisėms“ ir „viešo intereso gynbai“. Už asmenines lėšas stropiai važiuojame į seminarus, konspektavome pagrindines nuostatas... Tačiau iš kelių šimtų pareiškėjų laimėjo tik apie 30, tokie, kaip Lietuvos gėjų lyga, Lietuvos žydų bendruomenė, Naujųjų religijų tyrimų ir informacijos centras, Lygių galimybių plėtros centras, Kauno moterų draugija, Jaunimo linija, Maisto bankas, Lietuvos vaikų fondas, Paramos vaikams centras, Tolerantiško jaunimo asociacija ir t. t. Panagrinėjus, kas yra tos organizacijos ir kas jų steigėjai bei vadovai, nesunkiai galima jau ir iš kai kurių pavadinimų suprasti, kam yra skirstomi paramos pinigai... O mums, su tikrai nemaža visuomeninio darbo patirtim, buvo tik mandagiai atsakyta.

Dabar manau, kad sklindančios kalbos apie tik deklaruojamą finansavimą ir galimą gaunamos tarptautinės paramos vogimą bei dalybas yra ne be pagrindo. Kaip sakoma, gauna tik savi... Žinoma, galima teigti, kad mano pasipiktinimas yra tik nelaimėjusio konkurso dalyvio apmaudas, betgi vienintelė priežastis, dėl kurios mūsų projektas buvo net nesvarstytas – „dėl administracinių reikalavimų neatitikimo“. Tas „neatitikimas“ ir įvardintas: „Pareiškėjas neturi patirties srityje, kurioje pageidauja vykdyti projektą“. Čia taip, kaip žmogui norinčiam įsidarbinti – be patirties nepriims, o kaip tą patirtį įgyti, jeigu be patirties nepriima? Ypač stebina, kad visus kriterijus, pasirodo, ypač atitinka Lietuvos gėjų lyga, Lietuvos žydų bendruomenė, Lygių galimybių plėtros centras, Naujųjų religijų tyrimų ir informacijos centras ir kitos, tikrai šiuo metu visiškai nesirūpinančios pagrindine programos sritimi, kurios rėmimas Lietuvoje tiesiog būtinas – demokratija ir geru valdymu.

Tikrai nemanau, kad gėjams, žydų bendruomenei, ar bent jau Lygių galimybių plėtojams su Naujų religijų tyrėjais rūpi tikroji demokratija Lietuvoje. Jos apraiškos baigia galutinai išnykti. Gal bent keli žmonės iš to gausaus būrio dalyvavo mitinguose prieš valstybininkų savivalę, Konstitucijos pažeidimus, kvailą Skalūnų išgavimą? Aš nemačiau. O gal kas nors iš jų tarpo atėjo palaikyti, pavyzdžiui, Romualdą Ozolą, kai buvo teisiami signatarai už ne ten ir ne tuo laiku sušauktą taikų mitingą? Nebuvo šių ponų tose gretose, jų organizacijų atstovų kalbų tribūnose, pareiškimų, peticijų, kaip ir aiškios, padorios, pilietinės minėtų NVO pozicijos vienu ar kitu klausimu. Bet jie pirmieji yra eileje ES finansavimui gauti! O kaip labiausiai reikalingi paramos Lietuvos visuomenininkai, kuriems tiesiog būtina stiprinti savo organizacijas visuomenės labui?

Iki koptumo įkyrėjo kiekviename žingsnyje matomas sukčiavimas, korupcija ir neteisybė. Todėl noriu viešai pareikšti, kad, mano manymu, parama skirstoma blogai, ne pagal paskirtį, ir netgi organizacijoms, kurios savo elgesiu, agresyvumu bei provokacijomis jau pradėjo visuomenėje sėti nesantaiką. Didžioji jų dauguma rūpinasi tik savo gerbūviu, arba yra vedamos neaiškių tikslų. Ar geraširdžiai ES finansuotojai nežino, kaip yra skirstomi jų pinigai ir kam jie tarnauja?

O gal žino? Jeigu taip, tai viskas aišku: nežinomi mums ES „žinovai“ siekia didinti ir gausinti tokias, drįsčiau sakyti, specifines NVO, stiprinti jų veiklą. O šios, savo ruožtu, sieks didinti įtaką mums visiems, parodyti koku keliu reikia eiti, norint sukurti Tautos gerovę, pasiekti Demokratiją ir gerą šalies valdymą, bei sukurti palankią aplinką būtent tokiam NVO sektoriui. Savaiame suprantama, kad visi privalo prašytis į minėtų, ES ekonominės erdvės programai atrinktų ir „reikalingiausių“ Lietuvos valstybei visuomenininkų gretas. Lygių galimybių centras ar Žydų bendruomenė, manau, nepriims. Kitos irgi nelabai... Tad stokime visi į Gėjų lygą! Va čia mūsų lauks su didžiausiu džiaugsmu. Ir netgi žinau kodėl...

Autorė yra Nevyriausybinių organizacijų asociacijos „Klaipėdos piliečiai“ pirmininkė

<http://alkas.lt/2013/08/24/r-senavaitiene-kur-kviecia-nvo-programa-lietuvoje/#more-128889>

Žmogaus teisių NVO veiklos kronika

Liepos 26 dieną žmogaus teisių ir kitų nevyriausybinų organizacijų (NVO) atstovai Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme (LVAT) susitiko su LVAT pirmininku Ričardu Piličiausku. Tokie tradiciniai susitikimai vyksta kasmet. Jų metu NVO atstovai dalijasi mintimis ir teikia siūlymus dėl LVAT veiklos tobulinimo.

Šį kartą diskutuota apie bylų nagrinėjimo tvarkos tobulinimą, kad kiekvienam asmeniui būtų užtikrinta galimybė efektyviai ginti savo teises teisme, nepažeidžiant Lietuvos įstatymų, Europos Sąjungos teisės aktų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos.

Taip pat diskutuota viešojo intereso gynimo administraciniuose teismuose klausimais.

NVO atstovai išdėstė savo nuomonę dėl galimų įstatymų pakeitimų, padėsiančių įgyvendinti lygiateisiškumo ir objektyvumo principus, nagrinėjant administracines bylas.

Daugiau informacijos <http://www.lvat.lt>.

Rugpjūčio 9 d. NVO atstovai susitiko su Teisėjų tarybos pirmininku Gintaru Kryževičiumi.

Susitikime dalyvavo Lietuvos sąjūdžio tarybos, Lietuvių fronto bičiulių sąjūdžio, Lietuvos žmogaus teisių asociacijos (LŽTA) ir Lietuvos Žmogaus teisių gynimo asociacijos (LŽ-TGA) atstovai.

Pokalbio metu pažadėta, kad artimiausiam Teisėjų tarybos posėdyje bus aptarta galimybė reguliariai organizuoti susitikimus su visuomeninių organizacijų atstovais Teisėjų taryboje ir teisėjų bendruomenėje.

Teisėjų tarybos pirmininkas pritarė NVO nuomonei, jog būtina visuomenės atstovus įtraukti į tiesioginį teisingumo vykdymą. Jis patvirtino, kad Teisėjų taryba ir teisėjų bendruomenė palaiko šią idėją.

NVO atstovai atkreipė Teisėjų tarybos pirmininko dėmesį, kad procese dalyvaujantiems asmenims teisėjai be jokio pagrindo išsako pastabų, nurodo procesinių sankcijų galimybę, procesiniai sprendimai skaitomi neaiškiai ir nepakankamai garsiai, vartojama labai daug teisinių frazių ir specialių teisinių terminų, kuriuos eilinis pilietis ne visada supranta.

Kalbėta ir apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijų, sprendžiančių kasacinių skundų priėmimo klausimus, veiklą. NVO atstovų nuomone, Lietuvos Aukščiausiojame Teisme nagrinėti turėtų būti priimama žymiai daugiau kasacinių skundų, siekiant ištaisyti žemesniųjų instancijų teismų daromas klaidas.

Daugiau informacijos <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=62045473>

Rugpjūčio 27 d. Vilniaus universitete surengta vaizdo konferencija, skirta savivaldos reformai Lietuvoje.

Konferencijoje dalyvavo LŽTA, Šiaulių, Panevėžio, Klaipėdos, Kauno ir Vilniaus regionų atstovai. Visi jie buvo vieningos nuomonės, kad realios savivaldos Lietuvoje nėra. Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas prieštarauja Konstitucijai

- tai nustatė LR Konstitucinis Teismas 2007 m. vasario 9 d. nutarime.

Savivaldos reformai buvo sudaryta "Pilietinės iniciatyvos" grupė, kuri parengė siūlymus dėl vietos savivaldos įstatymo pakeitimų. Pvz., siūloma, kad piliečių visuomenė galėtų dalyvauti valstybės valdyme, nuolat, netrukdomai kontroliuoti ir įtakoti vietinės ir respublikinės valdžios veiksmus, įteisinti Lietuvoje keturių pakopų atstovavimo sistemą (1-oji - seniūnaitijų tarybos, 2-oji - seniūnijų tarybos, 3-ioji - rajonų/miestų tarybos, 4-oji - Lietuvos Respublikos Seimas). Atstovavimo sistemos efektyvumui padidinti įteisinami pirminiai (smulkiausi) rinkėjų teritoriniai padaliniai - rinkėjų kaimynijos (kaimynų grupės).

Kitas siūlymas - kad rajono/miesto savivaldybės tarybą sudarytų seniūnijų atstovai - seniūnijų tarybų pirmininkai arba kiti seniūnijų tarybų deleguoti atstovai. Miesto/rajono savivaldybės tarybos nariai būtų atskaitingi seniūnijų, kuriose buvo išrinkti, taryboms. Miesto/rajono savivaldybės tarybos veiklai vadovautų tarybos renkamas, jai atskaitingas ir jos atšaukiamas tarybos pirmininkas, kuris negalėtų tuo pačiu metu eiti rajono/miesto administratoriaus pareigų. Miestams, rajonams Seime atstovautų asmenys, išrinkti to miesto/rajono teritorijoje pagal mišrią rinkimų sistemą.

Deja, visi pripažino, kad savivaldos reformą stabdo politinės partijos, kurios nenori patikėti piliečiams realios savivaldos. Todėl daug vilčių dedama į piliečių iniciatyvinės grupės inicijuojamą referendumą, kuriuo siekiama pataisų Konstitucijoje dėl piliečių iniciatyvos parašais skelbti referendumą 300 000 skaičiaus sumažinimo, žemės, miškų ir vidaus vandenių nuosavybės teise pripažinimo tik savai valstybei ir jos piliečiams, dėl žemės gelmių ir gamtos išteklių naudojimui pramoniniu būdu, tik pritarus privalomuoju referendumu, įteisinimo.

Manoma, jog nuo šio referendumo rezultatų priklausys ne tik savivaldos reforma, bet ir visa Lietuvos ateitis.

"Pozicijos" inf.

Rugsėjo 11 d. Seimo rūmuose LŽTA atstovai dalyvavo susitikime su Tibeto dvasiniu vadovu Dalai Lama.

Ankšta Konstitucijos salė nesugebėjo sutalpinti į susitikimą atskubėjusių Seimo narių ir svečių. Daugelis stebėjosi, kodėl jam pašykštėta erdvė.

Kalbėta apie žmogaus teises Tibete ir visame pasaulyje. Tibeto dvasinio lyderio pasiteiravus apie požiūrį į abortus, Dalai Lama tai pavadino blogiu. „Abortai - visiškai blogai. Tai žudynės. Ir be jų galima švelniai kontroliuoti gimstamumą. Šeimos planavimas - nežiaurus - yra reikalingas, tik be prievartos“, - kalbėjo jis, pažymėdamas, kad augantis gimstamumas pasauliui taip pat yra problema. Tačiau yra išeitis: „Kuo daugiau vyrų vienuolių, tuo mažiau didelio gimstamumo problemų“, - pajuokavo tibetietis.

Ausį nemaloniai rėžė tai, kad visi prelegentai, išskyrus susitikimo moderatorę D. Kuodytę, E. Zingerį ir Seimo vicepirmininkę I. Degutienę, kalbėjo angliškai. Jų mintis į lietuvių kalbą vertė profesionalūs vertėjai, nors derėjo, atvirkščiai, jų pasakytus žodžius versti į anglų.

Gal mūsų politikai manė atrodysią solidžiau prieš dvasingą tibetietį, šiam kalbant tautos atstovybės rūmuose apie lietuvių tautos dvasios didumą?

"Pozicijos" inf.

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR KITŲ NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ KREIPIMASIS

2013 m. rugsėjo 10 d.
Vilnius

Dėl minties, pažiūrų, įsitikinimų ir asociacijų laisvės

Minint sovietinės armijos išvedimo 20-metį po Europos Sąjungos (ES) Europos reikalų ministrų susitikimo Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius pareiškė, kad jam kelia nerimą didžiojoje politikoje atsirandančios radikalios jėgos. Anot jo, „reikia nuslopinti tuos populistinius, radikalius ir, neslėpkime to, ksenofobiškus ir nacionalistinius junginius, kurie kartais kelia galvą“. Ministro nuomone, rinkimuose neturėtų dalyvauti tokios partijos, kurios nepritaria vieningos Europos idėjai, - nusiteikusioms prieš ES partijoms neturėtų likti vietos politikoje.

Šis LR Užsienio reikalų ministro viešas pareiškimas sukėlė didelį atgarsį visuomenėje. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai nurodo, jog siūlymas daliai žmonių uždrausti dalyvauti valstybės gyvenime yra aiškiausias totalitarinės valstybės siūlymo požūris - tai siūlymas imtis represinių priemonių psichologine ir moraline prasme.

Pažymėtina, kad minėtam ministrui viešagė Lenkijoje metu atsiprašius lenkų tautos dėl LR Seimo nepritarimo lenkiškų pavardžių įteisinimui, Lietuvos Respublikos Prezidentė yra pareiškusi, jog „valstybės vardu daryti pareiškimus gali tik tautos renkami pareigūnai, o ne skiriami“. Tad kai kurie Lietuvos Respublikos Seimo nariai jau viešai diskutuoja apie nepasitikėjimą LR Užsienio reikalų ministru dėl jo nuolat skelbiamų viešų pareiškimų.

Lietuvos žmogaus teisių ir kitos nevyriausybinių organizacijos pažymi, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja įsitikinimų laisvę. „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (25 str.). Konstitucija taip pat laiduoja piliečiams teisę „laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams“ (35 str.)

Lietuvos Respublikos Politinių partijų įstatymo preambulėje nurodoma, kad „politinių partijų įvairovė užtikrina Lietuvos Respublikos politinės sistemos demokratiškumą“. Šis įstatymas reglamentuoja Lietuvos Respublikos piliečių „teisę laisvai jungtis į politines partijas, dalyvauti jų veikloje bei iš jų išstoti“ (3 str.) Jame nurodoma, kad „draudžiama steigti ir veikti politinėms partijoms, kurių steigimo ar programiniuose dokumentuose propaguojama ar veikloje praktikuojama rasinė, tautinė, religinė, socialinė nelygybė ir neapykanta, autoritarinio ar totalitarinio valdymo, valdžios užgrobimo prievarta metodai, karo ir smurto propaganda, žmogaus teisių bei laisvių, viešosios tvarkos pažeidimai, kitokios idėjos bei veiksmai, prieštaraujantys Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos įstatymams ir nesuderinami su visuotinai pripažintomis tarptautinės teisės normomis“ (4 str.3 d.). Taigi nei Konstitucija, nei minėtas įstatymas nenumato jokių politinių partijų veiklos apribojimų, jeigu ši veikla neprieštaruja nurodytoms nuostatom.

Kadangi LR Užsienio reikalų ministro Lino Linkevičiaus pareiškimas yra tiesiogiai susijęs su piliečių konstitucinėmis teisėmis ir laisvėmis, Lietuvos žmogaus teisių ir kitos nevyriausybinių organizacijos prašo Jus paaiškinti, ar ministro išsakyti teiginiai yra nekorektiškai išreikšta asmeninė nuomonė, ar tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės naujos Europos Sąjungos integracinės nuostatos?

Lietuvos žmogaus teisių asociacija –

Asociacija nepartinis demokratinis judėjimas –

Piliečių gynybos paramos fondas –

Gudų kultūros draugija Lietuvoje –

Vytautas Budnikas

Krescencijus Stoškus

Stasys Kaušinis

Fiodor Niunka

Redakcijos adresas: Laisvės pr.60, LT-05120 Vilnius

Valstybės institucijose platinamas elektroniniu paštu

Leidžia Lietuvos žmogaus teisių asociacija

Laisvės pr.60-302, LT-05120 Vilnius. El.paštas: komitetas@lzta.lt; www.lzta.lt